

Bosmans, Henriëtte (1895-1952)

Holländsk pianist, pedagog och tonsättare

Bosmans föräldrar var båda musiker, fadern *Henri Bosmans*, var cellist och modern, *Sarah Benedicts*, pianist. Fadern dog redan 1896, och modern fick ensam ansvaret för Henriettes första musikaliska uppfostran. Hon debuterade som pianist 1915 och påbörjade därmed en europeisk karriär som solist tillsammans med dirigenter som Pierre Monteux, Willem Mengelberg och Ernest Ansermet, Sir Adrian Boult and George Szell. Komponerandet fick i början stå tillbaka för konsertverksamheten, som dock minskade efter den tyska ockupationen 1939. Modern var judinna och som halvjudisk fick hon till slut inte längre uppträda offentligt. Bosmans tvingades därför under flera år att inskränka konsertverksamheten till hemkonserter med högst ett tjugotal lyssnare. För att kunna försörja sig och modern under denna tid tog hon på nytt upp sitt komponerande.

Bosmans skrev ett 70-tal verk, främst pianostycken, sånger – flera för mezzosopranen Noémie Perugia – och kammarmusikverk. Bland verken kan nämnas två cellokonserter, en violinsonat (1918), en cellosonat (1919), en pianotrio (1921) och en stråkkvartett (1927).

Sonat för cello och piano

1. Allegro maestoso 2. Un poco Allegretto 3. Adagio 4. Allegro molto e con fuoco
1919

Cellon var ett viktigt instrument för Bosmans. Det var faderns instrument, och flera av hennes tidiga kompositioner var för cello. Verket är tillägnat beställaren, cellisten Marix Loevensohn.

Första satsen har sonatform. Det kraftfulla huvudtemat hörs omedelbart i cellon:

I överledningens slut lägger man märke till några klagande fraser, även de punkterade::

Dessa toner föregriper och leder efter ytterligare några takter fram till sidotemat, som också är förlagt till cellon. Till temat spelar pianot ett ostinat triolackompanjemang. Även här är den punkterade rytmiken påtaglig, men viktigast är de tre fallande tonerna a, giss, fissa, som sedan upprepas en halv ton lägre:

Den ganska korta expositionen ska repriseras. Genomföringen behandlar båda temana. Återtagningen avslutas av en kort coda med reminiscenser från huvudtemat i pianot.

Den andra satsen, *Un poco Allegretto*, har sedvanlig scherzo-uppbyggnad, ABA, med en trio i mitten.

Trots sin sångbara framtoning har scherzotemat en "udda" taktindelning, 3+3+4, som skapar en angenäm spänning. Tonarten är fissa-moll:

Man kan i detta tema ana härledningen från första satsens sidotema.

Trion börjar med en upprepad ackompanjemangsfigur i cello som i sin tur är tydligt härledd ur scherzo-temat. Själva trio-temat är förlagt till pianot och hörs efter några takter. Ackompanjemanget och den komplexa harmoniken skapar en speciell stämning:

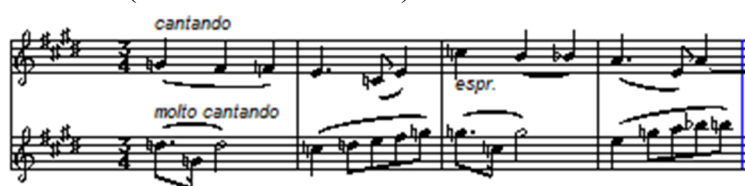
Scherzodelen återkommer och avslutar.

Tredje satsen, *Adagio*, präglas liksom de föregående satserna av både punkterade och ostinata fraser. Växelspelet mellan cello och pianot är delikat och skapar tillsammans med 8-delsackompanjemanget en magisk atmosfär i det inledande avsnittet:

Denna stämning finns för övrigt i hela satsen och påbjuds t.o.m. på ett ställe i partituret med beteckningen *misterioso*.

Mycket skönt är ett parti där man har svårt att avgöra om temat eller motstämman är vackrast. (cellostämman överst):

Notexplet forts. på nästa sida

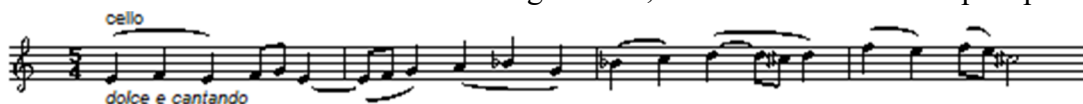

Satsen är kort och kan sägas fungera som en inledning till finalsatsen.

Den mäktiga finalen är ett rondo som faktiskt följer klassiskt mönster ABA-C-ABA-coda. Den följer även den franska traditionen med cykliska återkopplingar. Men här finns mycket som inte är vardagsmat. Redan metern, 5-takt, skapar ju en underbar oro.¹ Ritornellen (refrängen), A, domineras av ett punkterat 3-tonsmotiv som hörs både i begynnelsen och längre in i avsnittet (temat):

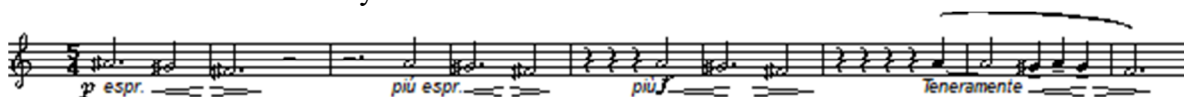
Episod B har en lugnare framtoning, och påminner därmed om första satsens sidotema. Temat hörs efter två takters soloinledning i cello, som därefter får sällskap av pianot:

Dessa fyra inledande temataktar upprepas därefter i pianot innan cello avslutar.

Ritornellen A återkommer och avslutar första omgången.

Episod C i ett rondo brukar ibland bjuda på genomföringsarbete av ritornell, episod eller båda. På sitt sätt kan detta sägas ske även här, eftersom temat är en direkt kopia av 1:a satsens sidotema även om rytmen har ändrats:

Det blir därmed en utveckling av episod B, som ju påminner om detta sidotema eller kan, om man så vill, betraktas som en utveckling – inte av satsens teman – utan av ett tema i en tidigare sats.

ABA-avsnitten återkommer. I B-episoden är det nu pianot som inleder temat.

Därefter bjuds på ytterligare en överraskning; codan är inget annat än första satsens huvudtema. Så varierar en skicklig tonsättare 100-åriga formelement. Må hon fortsätta att bli spelad!

¹ Taktarten är ju inte ny inom konstmusiken men får sägas vara sällan förekommande. "Valsen" i Tjajkovskijs 6:e symfoni är kanske mest känd, men redan året före hade Saint-Saëns använt sig av 5-takt i den 2:a pianotrios 2:a sats. Udda taktarter är kanske vanligare i folkmusik (åtminstone slavisk) än i konstmusik.